

НИКОЛА МЛАЂЕНОВИЋ*

Факултет политичких наука

Београд

УДК 32.019.5:316.774

Прегледни рад

Примљен: 11.07.2018

Одобен: 24.08.2018

Страна: 95-106

МЕДИЈСКА ПРОИЗВОДЊА ПРЕДСЕДНИКА: ИЗБОРНА КАМПАЊА НА РТС И Н1

Сажетак: Рад нуди објашњење изборног успеха Александра Вучића, које не залази у проблеме који су одувек пратили српске изборе, од злоупотребе институција до отворених изборних малверзација. Опозиција је и у горим изборним условима бележила бољи успех. Рад истиче теоријску линију од Хобса преко Хегела до Рајнхарта Козелека, који као одговор на дезорганизовано грађанско друштво предлажу идеју органске државе и апсолутистичког монарха. Постсоцијалистичко друштво, које је прошло кроз ратно стање и преживљава неолибералну транзицију, препознаје вођу као извор сигурности, иако вођа не мора заиста да поседује те карактеристике. Конструкција председника као фактора мира, чврстине и стабилности регистрована је на јавном сервису, док су опозициони кандидати и Н1 покушавали да деконструишу овај процес, а да притом нису понудили задовољавајућу алтернативу, која би објединила идеје националног поноса, државе и демократског лидерства. Н1 и опозиција умногоме су се вратили на ниво првобитне Хабермасове либералне јавности.

Кључне речи: Александар Вучић, председнички избори, изборна кампања, про-светитељство, апсолутизам, медији, телевизија, јавна сфера, конструкционизам

Увод

У критичком јавном дискурсу доминира уверење да тренутна власт одржава доминацију кроз изборне малверзације, од којих је најбезболнија манипулација јавним мњењем. Да ли је заиста тако, или су у питању обичне гласине, није предмет политичке науке но пре полицијске истраге. Политиколошке студије медија треба да покушају да нађу другачије објашњење. Изборе у Србији поражена страна увек је проблематизовала, а исто тако је чињеница да је некад у знатно горим условима опозиција бележила бољи резултат. Ваља испитати и могућност других узрока, који не морају бити задовољавајући из перспективе либералне демократије, али могу допринети другачијем разумевању бирачког тела и медија. Поготово се одређеним старосним, образовним и ру-

* nmladjenovic@yahoo.com

ралним групама патологизује профил до нивоа паланачког или протофашистичког, а да није подробно испитано њихово разумевање друштвене стварности.

Имануел Валерштајн (2005: 43) упозоравао је на растућу глобалну нестабилност, кризу политичких поредака и борбу за успостављање новог система. Издвојиће се две супротстављене скупине, заговорници хијерархије и привилегија и наспрам њих визионари демократије и једнакости. Сам Валерштајн истиче да први могу бити интелигентни и проницљиви, могу понудити решења за системске кризе која ће бити прихватљивија од егалитарно настројених визија. Штавише, упозорава да је друга група више служила одржању него подривању система. Такође, Валерштајн предвиђа да ће се заговорници неједнакости лажно представљати као ослободиоци и модернизатори, можда и демократски револуционари (Волерстин, 2003). Међутим, он пропушта да дода да обе стране могу лажно да се представљају, што може да произведе комплетно лажну дилему да избора уопште има.

То јест, визионари обе стране могу лако бити проблематични. У том смислу научно истраживање не може да зна шта га чека, иначе би то било само налажење прописаног. Изборну кампању, коју смо пратили у главним информативним емисијама РТС1 и Н1 у другој половини марта 2017. године, разматраћемо кроз базичне концепте које нам нуде теорије Јиргена Хабермаса и Рајнхарта Козелека, а које разумеју јавну сферу као место где се доносе друштвено-економска правила и сукобљавају класе, односно заступници просветитељства и принципа апсолутизма. Након представљања теоријско-методолошког оквира, у другом делу ће бити анализирана и сама кампања, с нагласком на продукцију лидерског имица у времену нестабилности. Закључак ће нагласити нејасноће у конструкцији председника и разлоге пораза опозиције.

Медији, просветитељство и апсолутизам

Критичка теорија друштва посматра медије не само као огледало које одражава постојеће односе већ и као активне учеснике у производњи стварности. Свака критичка социјална теорија морала је да размотри и „генералну улогу наших медија комуницирања у постојећем друштвеном систему“ (Lazarsfeld, 1941: 9). Овакво виђење медија прихватају и дијаметрално супротстављени теоретичари. На пример, Маршал Меклуан сматрао је да медији „убличавају друштвени развој у истој мери у којој то чине средства за производњу“ (Makluan, 1971: 88). Његови критичари, попут Рејмонда Вилијамса, који је сматрао да Меклуанов социолошки дефицит дегенерише у технодетерминизам, устврдиће врло сличну ствар. Медији су део привредних и друштвених организација, толико интегрисани да разликовање базе и надградње делује сувише круто, будући да су и средства комуницирања такође средства производње (Williams, 2005: 50). Ни истакнути социолози попут Ентонија Гиденса, нису били имуни на Меклуанову тезу да постоји одређена веза између карактера медија и природе друштвених односа (Giddens, 1984: 261).

Медији омогућавају широку дистрибуцију идеја без које демократија не може ни да функционише, будући да се политичким одлукама тако прибавља легитимитет. Но, медије оптужују и да својим извештавањем константно изобличавају проблеме, да траже драматичне сукобе и спектакле више него озбиљне анализе. Медији уједно представљају предуслов јавне сфере и остају фундаментални за рефлексивну модернизацију (Cottle, 1998: 6), а такође делују и као орган тривијализације проблема (Giddens, 2002: 68). Због тога се развила и нада да ће интернет да реши нагомилане контрадикције масмедија. Међутим, чак и активисти који су искористили потенцијал дигиталних технологија да убрзају и омасове мобилизацију заиста су сасвим неимпресивни у коначном резултату свога деловања (Bennet et al, 2008: 286). Грађани нису успели да у виртуалној сфери исправе недостатке старих медија, који су и даље пивотални за одржавање демократије (McQuail, 2005: 542).

То нас враћа на старе питања. Масовни медији су најбитнији произвођач светоназора, односно слика друштва, јер се обраћају већини становника. Бриге, страхови или жеље грађана приказују се на малим екранима, а медији нуде њихова објашњења, решења или компензације. Публика у индиректном „дијалогу“ учествује тако што неко говори уместо ње и тумачи њене ставове (Литтар, 1991: 32). Та интерпретација све више се приближава индустрији забаве, јер медијске организације од информативе захтевају да медијски садржај буде профитабилан (Carey, 2011: 95), па Џејмс Кери примећује да је медијска улога пса чувара замењена мазама у крилу. Роберт Мекчесни их види као секретарице моћника, које само стенографишу „корумпирани статус кво“ без критичког преиспитивања (McChesney, 2011: 108). „Новинари калибрирају моћ на основу динамике политичке сфере“, а агенда се успоставља на основу тога како новинари перципирају моћ у политичким институцијама, те су вести одраз њихове перцепције више него фактографија (Bennet et al, 2007: 47).

Тиме се сугерише да је изворна улога медија у ствари надзор институција и транспарентно функционисање поретка, што је комерцијализација извитоперила. Да ли је ово својеврсни идеолошки, интерпретативни вео? Јирген Хабермас и Антонио Грамши налазе другачију улогу медија у просветитељском добу. Наиме, апсолутна монархија је успостављена сарадњом грађанства и господара ради ограничавања моћи локалних феудалаца и Ватикана, што је пратило стварање централизоване војске и администрације (Gramsci, 1984: 154). Буржоазија се поставила као трећи сталеж који је, мада политички обесправљен, ипак могао финансијски да контролише владара који се све више ослањао на предузетнике како би ослабио властелу. Временом ће буржоазија формирати јавну сферу као место „политичког обрачуна“ како би ту расправила о питањима „робног промета и друштвеног рада“, то јест, како би наметнула самој власти одређена друштвено-економска правила (Хабермас, 1969: 66), а потом ту власт и сасвим променила.

Буржоазија, дакле, истовремено схвата да је њена судбина везана за апсолутизам, али даљи развој капитализма такође захтева постепено слабљење апсолутистичке власти. Због тога је однос буржоазије према апсолутизму био амбивалентан, она га истовремено подржава као предуслов своје снаге, али

такође константно условљава своје учешће у ограничавању власти властеле (Грамши, 1979: 88). Та равнотежа није могла бити вечно одржива. Медији су одиграли специфичну улогу у „политичком обрачуну“, производећи нова друштвена и тржишна правила и посредујући „конфронтацију ауторитета и публициитета као принципа критичке контроле владе“ (Хабермас, 1969: 96). Ова сфера по Хабермасу нипошто није универзална већ су у питању концентрисани интереси приватних предузетника, који улазе у обрачун с влашћу са циљем обликовања саме друштвене структуре. Класна доминација се идеолошки заклања иза борбе за опште добро и просвећену владавину. Иако не треба претеривати у истицању партикуларних интереса у темељу модернизације и демократизације друштва, тако исто се не сме занемарити да су то такође нечије заставе а не тек идеали. Интереси остају главни извор мотивације.

Из ове перспективе делује логичније зашто су медији напрасно снизили критеријуме и упустили у сензационалистичко извештавање. Након победе модернистичких класних снага, улога медија више није била критика апсолутизма већ одржавање хегемоније, где психолошки и интелектуално осиромашени садржаји треба да гаје „уверење да је Макијавели само ђаволска приказа“ (Грамши, 1980: 88). Тако и критичка теорија наспрам донекле идеализованог либералног периода јавности касније постулира пре манипулацију јавности и мануфактуру пристанка, која се оличава у идеји индустрије масовне културе. Рејмонд Вилијамс, бранећи радничку културу, ниске критеријуме не приписује људима већ управо масовним медијима који намећу „калупе будућности“ (Williams, 1989: 11). То јест, маса није опис гледалаца него начин управљања, облик производње и дистрибуције медијских садржаја (McQuail, 1997: 7) са циљем одржавања друштвених неједнакости. „Медији не руше постојећи свет него га репродукују. Индустрија културе нас прилагођава постојећим друштвеним организацијама“ (Held, 1980: 94).

Медији покушавају да помире своју просветитељску улогу, потеру за профитом и привлачење публике, што наравно тешко иде. У критичним ситуацијама медији често одустану од надзора политичара јер и публика тражи патриотско извештавање (Zelizer & Allan, 2011: 14). На пример, за време председника Буша дозволили су да тероризам малтене дефинише реалност и да застрашену публику Буш умирује реториком сигурности, стварајући „гарнизонску државу“ (Altheide, 2007: 304). То јест, медији све чешће одступају од идеала професионалног извештавања, мада ретко заобилазе улогу која им је првобитно од буржоазије намењена. На Балкану, рат је део народног искуства, као и осећај несигурности услед пропасти социјализма и тренутне неолибералне транзиције. То јест, публика не одустаје од своје „пролетерске“ носталгије и настоји да одржи „социјалистички проширене функције јавности“ (Хабермас, 1969: 163). Тиме постаје својеврсни супарник буржоазији у одређивању друштвено-економских правила. Али публика је слабије организована од комерцијалних медија.

Публика је разочарана социјализмом и неолиберализмом, те више није склона да верује у универзалност представљених норми. „Трговачки дух“ није баш на високој цени, нити херојско доба просвећености. Хуманисти „без гос-

подара, без узора“, (који имају) „проституткин нагон друштвене побуне“ (Меклуан, 1973: 224), више не мотивишу грађане да се лако упусте у различите утопијске борбе за наводно боље сутра. Изморени и цинични, своје искуство све више препознају као хегелијанско. Хегел је грађанско друштво видео као „неорганско мњење“ низа појединачних интереса и неистина упорних против „органске државе“ (Хабермас, 1969: 153). Просветитељство је у том случају препознато као „подла свест“ која „гледа у владарској моћи окове и угњетавање бића за себе, и услед тога мрзи владара, покорава се само притворно и увек је готова за побуну“ (Хегел, 1986: 295).

С друге стране, разумљиво је да људи не желе да се помире с постојећим контрадикцијама. Многи од њих, „пошто верују да је логика историје на њиховој страни... подстичу кризу, тумачећи је као морални суд над светом“ (Ћинђић, 1997: 20). Криза је само фаза на путу ка слободном друштву равноправних људи, стога критички процес има сврху у рушењу постојећег поретка. Но, многи више идеализам не доживљавају као пожељну ствар. Након лошег транзиционог искуства, људи желе сигурност више него владавину права. Њима је доста различитих виђења правде и сукобљених истина, не виде корист од делиберације док им иза леђа опада животни стандард. То потврђује побуђено интересовање за Томаса Хобса, будући да предаторска природа човека као да није истребљена друштвеним уговором, већ је доминација званично устоличена (Цвијановић, 2007: 47). То јест, држава је пре первертирани друштвени уговор (Ибид: 48).

Цвијановић то назива политичким природним стањем, у смислу да друштвени уговор није укинуо опхођење између људи као вукова. А људи ће сигурност потражити на провереном месту. За Хобса је свака клица грађанског удруживања већ најава новог грађанског рата, стога се ратна претња умирује у држави која је „смртни бог“ на Земљи (Козелек, 1997: 63). Са овог становишта, просветитељ је лицемер, за њега је свака моћ већ злоупотреба моћи, сваки краљ је зао а апсолутистички принцип бесмислен. „Просветитељи разобличавају краља као човека, а као човек он не може ни да буде ништа него узурпатор... насилник, тиранин“ (Ибид: 166). Други, пак, држе да је он једина брана дезорганизацији грађанског друштва, које услед сукобљених интереса дегенерише у хаос. Апсолутиста ће „суспендовати садржаје“ који константно обнављају конфликте, то јест, он мора бити „снага која своје противнике ломити“ и успоставља социјални мир (Ћинђић, 1997: 12). Благост је опасна, не сме се бити попустљив него суров јер се морају спречити ужасне последице: „он мора или све потчинити, или нико неће бити потчињен. Апсолутна одговорност суверена изискује апсолутно овладавање свим субјектима, и претпоставља га“ (Козелек, 1997: 47). Лидер не мора бити савршен, ако га публика препозна као добронамерног и праведног медији неће наћи интерес да му се нарочито супротстављају (Jamieson & Waldman, 2003: 164). Штавише, новинаре и у развијеним државама препознавају као део естаблишмента који инвестира у легитимност система (Ибид: 136).

Спорне приватизације и незадовољство животним стандардом дисквалификовало је јавно мњење. Хабермас подсећа да је Хегел због тога предло-

жио да држава интегрише људе одозго, да не служи принципу просвећености већ „једино интеграцији субјективног мишљења у објективитет који је дух себи дао у обличју државе“ (Хабермас, 1969: 154). Овим се, додуше, не исцрпљује социјални контекст у Србији. С једне стране не морамо имати тек скривене буржоаске интересе и фингирану универзалност и залагање за правну државу, као што ни са друге стране не морамо имати самопрокламованог апсолутног монарха који суспендује конфликтне садржаје и држи незајажљиве тајкуне под контролом. Монарх може да чини сасвим обрнуто, да подстиче сукобе помоћу којих учвршћава власт, као и да служи највећим тржишним актерима, док опозиција може да буде левичарска а не тек маска интереса буржоазије. Но, као идеални типови, јавна сфера приватних предузетника и апологија принципа апсолутизма делују као плодно полазиште за истраживање презентације председничке кампање на телевизији Н1 и јавном сервису.

Кампања: у потрази за господаром

Иако делује да нема дилеме да извесна доза патриотизма обезбеђује победу на изборима, неки кандидати, па и телевизија Н1, више су се трудили да управо то заобиђу. Победник избора Александар Вучић је изабрао баш март месец за кампању, када се обележава већи број датума битних за национални идентитет. Притом му је ишло на руку одузимање српске имовине на Косову, када је могао да се представи као умерени и мудри лидер жељан дијалога. Критика Вука Јеремића да Вучић није на састанку с Меркеловом споменуо ово питање, појављује се тек крајем РТС-овог Дневника (15.03), праћена изјавом Ђурића да неки нападају сопствену државу уместо да критикују власт у Приштини. С друге стране, Н1 је дао више простора албанском гледишту, па је репортерка из Приштине тврдила да је имовина на Косову ствар аутономне одлуке већ деценијама, још од устава из 1974. године, а на то се надовезао и Душан Јањић опаском да домаће законодавство не важи на Косову. Н1 преноси и твит Саше Јанковића да је Ангелин снисходљиви осмех Вучић платио косовском имовином. Нажалост, већ наредни дан опозиција није сматрала ово питање значајним, док је Вучић наставио да истиче исту проблематику. Тако и обележавање погрома (17.03) једва да је у видокругу опозиционих кандидата.

Годишњица бомбардовања врхунац је поделе на патриоте и издајнике. Наиме, РТС отвара Дневник (24.03) Вучићевом изјавом да би „дао све“ за изгубљене дечије животе и да никад неће ући у савез који их је убијао. РТС преноси и изјаву ДСС-овог кандидата Поповића који сматра да је улазак у НАТО еквивалентан сарадњи с Хитлером, док је Вук Јеремић још стерилнији у сцени полагања венаца и изјавама да Србија памти жртве и датуме. Опозиција не налази емоционалнији и ефикаснији начин да пошаље поруку на овако битан дан за грађане Србије. Уместо креативније кампање, Н1 се држи општих места преношењем мишљења невладиних организација да се функционери сете страдалих само један дан у години, а да још није донет закон који регулише права цивилних жртава. Такође, истичу да је Србија, упркос свему, на корак од

чланства, да блиско сарађује с НАТО чланицама, одавно има потписане посебне уговоре и да се трупе алијансе слободно крећу по државној територији. Н1 још слабије третира Јеремића него РТС, управо демонстрирајући да, као и левица у Америци, национални понос сматра мање вредним (Rorty, 1998: 7), што Рорти сматра разлогом њихових изборних неуспеха, будући да не види суштинску супротстављеност патриотизма и левице. А управо захваљујући тој скепси Вучић је добио гласове.

Ствари стоје нешто другачије у економској проблематици. Вучић је доста времена провео захваљујући се српским приватницима који гурају државу напред (РТС 29.03), као и јавно-приватним партнерствима који омогућавају повећање запослености, напомињући да постоје „снаге прошлости“ који желе да све врате у стање „плачкашке приватизације“ (РТС 21.03). С друге стране, политика субвенција је критикована да не доноси резултате већ само привлачи спекулативни капитал сумњивог порекла, који оставља запосленог тек сваког четвртог радника по прекиду субвенција (Н1 21.03). Међутим, ова хабермасовска линија је допуњена извесном бригом за раднике, те Н1 проширује тематику самоубиства радника Гоше и финансијске ситуације запослених, као и проблематику стотина хиљада фиктивно запослених или недовољно и нередовно плаћених, а да се притом инвеститорима доста гледа кроз прсте (23.03). Уз протесте просветара и пензионера, Н1 слика ону сферу друштва незадовољну новијим реформама. Н1 преноси став самих радника Гоше да је за тешкоће крив страни менаџмент, док износи и другу страну по којој је у ствари ЈП Железнице Србије неовереним фактурама приликом набавке вагона угрозила финансије Гоше (Н1 28.03).

То јест, подршка радницима у сенци је генералне критике државног мешања у привреду, на овај или онај начин, што индиректно ипак потврђује Хабермасово виђење јавности као сфере приватних људи, којој се у случају Србије прилагођавају и власт и опозиција. У том смислу ни Вучић овде не испуњава критеријуме апсолутистичког монарха, будући да држи да предузетници у ствари гурају Србију, што се коси с хегелијанским ставом. Зато је сукоб њега и Јанковића малтене схизофрен. Јанковић је истакао да је у Србији јаз између богатих и сиромашних највећи у Европи и да средњи слој нестаје, док је у истом Дневнику РТС (РТС 19.03) Вучић изјавио да неки људи мисле да су изнад свих зато што су богатији од других, али да то не значи да је богаташ и бољи човек. Испоставља се да обојица поручују да је њихов противник онај који заступа богате или је и сам богат, док они сами заступају сиромашне, што је случају Јанковића пролетеризовани средњи слој, а код Вучића недовољно дефинисана нижа класа. То јест, ако се зна да су припадници средње класе главни клијенти социјалне државе (Офе, 1999: 253), онда је окретање радника према десници плод њиховог незадовољства велферизмом. Али уместо да опозиција преузме левичарску позицију, она бира да се обраћа средњем слоју а не већини гласача.

Испоставља се да главна тема опозиције нису економија и држава већ култура. Тренутна држава је већ естетски одбојна па онда фалична и на друге начине. Опозиција уместо критике политичке економије, где изгледа могу да

замере мало тога општем неолибералном курсу, првенствено инсистира на атмосфери страха и претњи помоћу којих режим контролише становништво. Тако Јанковић тврди да грађани треба да одагнају страх јер су владари све дрскији и бахатији (РТС 17.03), да у Савамали људима одузимају телефоне и стављају им главу међу ноге (РТС 20.03). Јеремић иступа са кампањом против Информера, којег назива „културно-вредносном матрицом режима“ (РТС 20.03), тврдећи да читав систем почива на продукцији све већег насиља. Јанковић је готово несвесни Адорно: култура не треба да буде трошак (РТС 26.03), историја и уметност су битне ствари за развој личности, што Н1 (26.03) још живописније преноси, да је грађане Вучић свео на желудац а да су они пуни духа. Да парадокс буде већи, управо страх средње класе од друштвеног хаоса створио је потребу за поретком и тоталитетом, тако да систем све обухвати и прогута, да ништа не остане екстерно: „Сустав је желудац који је постао дух“ (Адорно, 1979: 41).

Тако Јанковић двоструко промашује, прво очекујући да ће средња класа да се противи идеји система, а онда и понављајући Ђинђићев (1997) теоријски став да се хаос сређује правном државом, што сам Ђинђић није примењивао у пракси (Павловић 2005). То што се Вучић оптужује да уништава друштвено и државно ткиво Србије (Н1 28.03) је у ствари критика лидера као таквог, иако у нашој поставци грађани у тренуцима кризе подржавају принцип апсолутизма, те креирати кампању која се том принципу противи унапред осуђује кандидата на неуспех. То јест, опозиција је апсолутизам посматрала онако како се дефинише у уџбеницима, као неограничене и централизоване власти монарха, а не као медијско-културног феномена који такву суверену моћ само фингира. Вучић је инсистирао да је држава сувише важна да би је вратили онима који су је опљачкали и који не би знали ни шта да раде с влашћу ако би победили на изборима (РТС 18.03). Овај став је претежно проблематизован тиме што је Вучић окарактерисан као диктатор који је увео медијски мрак у Србију (Н1 20.03) или њиме управљају колонијалне газде (РТС 21.03), а да он због тога доводи људе попут Шредера на обележавање годишњице НАТО бомбардовања (РТС 27.03). РТС у ствари бројне критике Вучића преноси, али рекло би се да оне нису ефектне јер ударају на медијатизовани апсолутистички принцип.

Само једног кандидата РТС донекле покушава да спута у супротстављању Вучићу. Јеремић је самим својим слоганом истакао извесну потребу владавине чврсте руке. „Вук а не вучић“ сликовита је идеја којом је Јеремић покушао да се обрати бирачима. Према нашем теоријском оквиру, то је требало да му обезбеди већи успех, али зашто није? Сем негативне кампање којој је изложен, постоји још једно објашњење, које може да се посматра као алтернативно или централно за Јеремићев неуспех. Наиме, проблематика културе, друштва и вођства концентрисала се у афери са Наташом Јеремић, коју је један од чланова СНС назвао вођом наркодилера након што је Вук Јеремић за лидера криминалне банде у Војводини именовано Андреја Вучића. Наташа се обратила новинарима уплакана и застрашена, тврдећи да не зна шта од „њих“ може да очекује, можда чак и да јој подметну дрогу (РТС 21.03). Делује као да су „спремни на све“, као и да она и Вук „већ десет година покушавају да добију

бебу“, имплицирајући да овај стрес може само да јој нашкоди (Н1 21.03). Вучић се прво извинио због изјаве члана СНС, али додао да је то само једна наспрам „хиљаду глупости“ његових противника, као и да су они први спомињали породицу. Запитао се да ли да доведе брата да и он плаче или да и он сам „цмиздри и прави селфије“ док га напада „аждаја медијско сорошевска“.

Вучићу је замерено овакво понашање, и он је покушао да исправи ствар са женама у наставку кампање, тврдећи да су оне разумније и одговорније од мушкараца који би само показивали мишиће (28.03). Међутим, можда је већи проблем разилажење између Јеремићевог слогана и афере с Наташом. Наиме, неко ко се представља као „вук а не вучић“, онда када је нападнута његова супруга одлучио је да њу истури у први план. То је заиста фундаментална грешка, не само зато што се Наташа Јеремић није кандидовала за председника и што је више играла на патетику него што је била вучица наспрам вучића. Такође је ту пропуштена шанса да Вук Јеремић дође до оних бирача који траже лик снажног вође. Н1 (30.03) је инцидент са Наташом Јеремић прогласио најупечатљивијим тренутком кампање, као и да је Вучић себе представљао као фактор стабилности, насупрот његових противника који су прижељкивали македонски сценарио. С друге стране, опозиција га је сликала као диктатора и тиранина, који злоупотребљава изборни систем, користи се базама података о грађанима, манипулише с члановима бирачких комисија на Косову и Метохији, тражећи да правна држава почне да функционише. Међутим, ако се тражила „снага која своје противнике ломи“ (Ђинђић, 1997: 12) онда је заиста разумљива победа Вучића, који је једини комплетно одиграо тражену улогу. Други, у старту идеолошки дистанцирани од принципа апсолутизма, једва да су покушали и да медијски фингирају имиџ чврстог вође, а у случају Јеремића то је чак била и фарса.

Закључна разматрања

Покушај Вука Јеремића да се истакне као лидер прошао је неславно онда када се у кључној ситуацији сакрио иза своје супруге. То што је Вучић имплицирао да Наташа Јеремић „цмиздри“ може се сматрати неприличним, али је Јеремићев пропуст да покаже лидерски потенцијал био одлучујући. То се може објаснити не тек питањем правилног понашања већ самим уверењима по којима се разликују власт и опозиција, бар декларативно. Наиме, опозиција се држи либералног става да власт остаје «празно место», како је Клод Лефор (2003: 34) инсистирао прибојавајући се да попуњавање тог места води у ауторитаризам. Сваки носилац власти је привремен и готово безличан, сведен на процедуре које ће гарантовати да власт неће злоупотребити. С друге стране стоји Ернесто Лакло, који инсистира да демократије нема без конструкције популарног идентитета који ће заузети место празнине, који ће у ствари и бити сама празнина. А празни означитељ биће оличен у популистичком вођи (Laclau, 2005). То јест, иако је носилац функције привремен, он мора да се оваплоти

као вођа наспрам окупљеног народа. Док либерализам инсистира на различитости и процедурализму, за Лаклоа демократије нема без популизма.

У том смислу, бриге, стрепње и жеље грађана морају да одбију заједнички именоватељ и особу која то може својом личношћу да заокружи. За неке је парадоксално да је та особа управо Александар Вучић, или се бар сматра да своју позицију може да захвали ефикасним и контролисаним медијским наступима. Али и оно мало времена које је опозиција имала потрошено је пре на рушење ове идеје као апсолутистичке, тражећи апстрактна, административна решења више него популистичког владара. У уводу је напоменуто да политички лидер може крити своју визију хијерархије и привилегија иза демократских и модернистичких слогана, као и да сами просветитељски идеали могу крити партикуларистичке интересе. Опозиција није успела да решењу у виду правне државе подари људско лице које је неизоставно на председничким изборима. С друге стране, Вучић је успео да опозицију представи као заговорнике неједнакости, чије негативне процесе ће он лично да спречи. То јест, опозиција је нападала принцип апсолутизма више него владајућу економску парадигму, а парадоксално се обраћала средњој класи више него оној којој је социјална држава суштински потребнија.

Ово разилажење тешко је објаснити. Разумљиво је да либералне снаге избегавају да се окупљају око имица вође, којег сматрају за носиоца привилегија и корупције, али теже је објаснити зашто су дозволили да они сами понесу ту оптужбу. Да ли је оправдано посматрати претходну власт као естаблишмент против којег устаје сам народ, стварајући популистичку конфигурацију на челу са лидером? Хабермас (1982: 10) је упозоравао да ће противречност социјалне државе која истовремено удовољава интересима капитала и покушава да побољша стандард нижих класа једном довести до кризе легитимитета. Учесници ће је препознати као митску судбину коју морају да савладају стварањем новог идентитета. Хабермас предвиђа раст популистичких снага које бити изазов постојећем поретку, као и да се врло лако може десити да власт уведе економску политику која ће директно оштетити синдикате (Стојановић, 1985: 91). То јест, нико са сигурношћу не може да закључи да је владар суспендовао конфликтне садржаје и зауставио дезорганизацију грађанског друштва и тржишта, као и да опозиција заиста брине за опште добро а не тек партикуларне интересе одређене класе. У таквом постмодернистичком универзуму помућених значења публика која тражи лидерски ослонац делује све разумнија.

Весна Стојановић примећује да Хабермас налази изворе проблема само у систему, као да је свет живота сасвим хармоничан и да не постоје друштвене групе које би имале анархоидне тенденције (Ибид: 95). Овај рад се управо ослонио на тезу да људи поседују извесну хобсовску природу, да имају такозвани емоционални мозак, да страхују због нестабилности и конфликта и да ће радо прихватити друштвени уговор који им обећава мир. И политичари и медији имају пред собом публику односно грађане, чијим бригама, страховима и надама морају да одговоре, да понуде специфичан поглед на свет у којем ће се назирати решење. Тај процес нужно је симплификован, и у медијској политици

нема времена за апстрактна и компликована објашњавања. Медијска јесте популистичка политика. Медији персонализују причу, она увек има свог јунака и негативца, чему политичари морају да се прилагоде, и да увек знају кога ће окривити за институционалне инциденте и како ће себе представити као једино решење. Након исуства пропалих приватизација, телевизија Н1 је одлучила да противречи радницима Гоше који су сматрали да је менаџмент довео фирму до пропасти. Н1 је понудила објашњење да је држава одговорна за лоше пословање Гоше. Можда је ово објашњење и тачно, али представља апологију приватног предузетништва у нестабилна времена када људи траже сигурност. То је и сликовито објашњење опозиционог пораза.

Литература:

1. Adorno, T. (1979): *Negativna dijalektika*, Beograd: BIGZ.
2. Altheide, D. (2007): "The mass media and terrorism", *Discourse & Communication*.
3. Bennet, L. W., Lawrence, R. G. & Livingston, S. (2007): *When the Press Fails*, Chicago: University of Chicago Press.
4. Bennet, L. W., Breunig C. & Givens T. (2008): "Communication and political mobilization", *Political Communication* 25 (3).
5. Carey, J. (2011): "American journalism on, before, and after September 11", u Zelizer, B. & Allan, S. (eds): *Journalism after September 11*, London: Routledge.
6. Cottle, S. (1998): "Ulrich Beck, Risk Society and the Media", *European Journal of Communication* 13(1).
7. Curran, J. (2011): *Media and Democracy*, London: Routledge.
8. Cvijanović, H. (2007): "Političko prirodno stanje: revizija Hobbsova modela, Rousseau i de Sade", *Politička misao* XLIV.
9. Đinđić, Z. (1997): "Kritika utopijskog uma", u Kozelek, R. *Kritika i kriza*, Beograd: Plato.
10. Giddens, A. (1984): *Constitution of Society*, Cambridge: Polity.
11. Giddens, A. (2002): *Runaway World*, London: Profile books.
12. Gramsci, A. (1984): *Marksizam i književnost*, Zagreb: Školska knjiga.
13. Gramši, A. (1979): *O državi*, Beograd: Radnička štampa.
14. Gramši, A. (1980): *Filozofija istorije i politike*, Beograd: Slovo ljubve.
15. Habermas, J. (1969): *Javno mnjenje*, Beograd: Prosveta.
16. Habermas, J. (1969): *Problemi legitimacije u kasnom kapitalizmu*, Zagreb: Naprijed.
17. Hegel, G. V. F. (1986): *Fenomenologija duha*, Beograd: BIGZ.
18. Held, D. (1980): *Introduction to Critical Theory*, London: Hutchinson.
19. Jamieson, K. H. & Waldman, P. (2003): *The Press Effect*. Oxford: Oxford University Press.
20. Kozelek, R. (1997): *Kritika i kriza*, Beograd: Plato.
21. Lazarsfeld, P. (1941): "Remarks on administrative and critical communications research", *Studies in Philosophy and Social Science* 9.
22. Liotar, Ž. F. (1991): *Raskol*, Sremski Karlovci: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.
23. Lefor, K. (2003): *Izumevanje demokratije*, Beograd: Filip Višnjić.
24. Makluan, M. (1971): *Poznavanje opštita*, Beograd: Prosveta.
25. Mekluan, M. (1973): *Gutenbergova galaksija*, Beograd: Nolit.

26. McChesney, R. (2011): "The structural limitations of us journalism", u Zelizer, B. & Allan, S. (eds): *Journalism after September 11*, London: Routledge.
27. McQuail, D. (1997): *Audience analysis*, London: SAGE.
28. McQuail, D. (2005): *McQuail's Mass Communication Theory*, London: SAGE.
29. Ofe, K. (1999): *Modernost i država*, Beograd: Filip Višnjić.
30. Pavlović, D. (2005): „Srbija za vreme i nakon Miloševića“, *Sociološki pregled*.
31. Rorty, R. (1998). *Achieving our country*, Cambridge: Harvard Un. Press.
32. Stojanović, V. (1985): *Tumačenje kriza u razvijenom kapitalizmu u delu Jirgena Habermasa*, Beograd: magistarski rad.
33. Valerštajn, I. (2005): *Posle liberalizma*, Beograd: Službeni glasnik.
34. Volerstin, I. (2003): „Globalizacija ili period tranzicije“, u Vuletić, V. (ur.): *Globalizacija – mit ili stvarnost*, Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
35. Williams, R. (1989): *Resources of Hope*, London: Verso.
36. Williams, R. (2005): *Culture and Materialism*, London: Verso.
37. Zelizer, B. & Allan, S. (2011): „Introduction: when trauma shapes the news“, u Zelizer, B. & Allan, S. (eds): *Journalism after September 11*, London: Routledge.

MEDIA CONSTRUCTION OF THE PRESIDENT: ELECTION CAMPAING ON TV N1 AND RTS PUBLIC SERVICE

Summary: This paper attempts to explain the election success of Aleksandar Vučić, based on the theories of Jurgen Habermas and Reinhart Koselleck. Habermas' public as a sphere of public people is confronted against the authorities in order to debate over the rules in spheres of commodity exchange and social labor, that is - the market. Koselleck's theory shows that Habermas' confrontation of publicity and authority is actually the conflict of principles of enlightenment and absolutism. In order to stabilize the disorganized civil society, a ruler can suspend all conflictual content and break his opponents. Post-socialist, transitional Balkan societies correspond to Hobbesian distinction of natural and political state. The organized state is a solution to civil conflict. Citizens recognize the candidates through their ability to guarantee stability during the neoliberal transition and prevent possible war outcome. The construction of the leader is therefore expected from the media organizations that follow their viewers, like RTS. On the other hand, TV N1 deconstructed the absolutist principle, according to Habermasian model, which didn't go well with the voters. The oppositional candidates didn't accept the role of the president as a leader but merely as a function of the rule of law, and this alternative didn't satisfy the electorate. The ideas of the rule of law, national pride and democratic leadership weren't successfully integrated, while Vučić was able to play the role of the ruler of the organized state.

Key words: Aleksandar Vučić, presidential elections, enlightenment, absolutism, media, television, public sphere, constructionism